

STANJE U OBLASTI POLJOPRIVREDE

Informacija iz dijela poljoprivrede daje osnovne podatke o stanju poljoprivredne proizvodnje na području općine Ilijaš, kojim raspolaže Služba.

Poljoprivreda je djelatnost koja pomoću kultiviranih biljaka i domaćih životinja, uz ljudski rad iskorištava prirodne izvore (tlo, voda, klima) za dobivanje biljnih i životinjskih proizvoda koji se koriste u prehrani ljudi i životinja te kao sirovine za daljnju preradu.

Poljoprivreda učestvuje u ukupnom razvoju ruralnog ambijenta, što zahtjeva provođenje niza aktivnosti za unapređenje tog ambijenta kao što je zapošljavanje, obnova i unapređenje postojeće infrastrukture.

U ruralnom području općine Ilijaš poljoprivreda je glavni i jedini izvor zapošljavanja i dohotka, a tradicionalno je orijentisana na stočarstvo, prvenstveno na uzgoj goveda i ovaca te proizvodnju nekih ratarskih kultura. Međutim, nizak nivo produktivnosti, klimatski i pedološki uslovi, razućenost i usitnjenost kapaciteta u primarnom sektoru i njegova neorganizovanost s jedne strane, te neorganizovan otkup, plasman poljoprivrednih proizvoda, nedostupni i nepovoljni krediti za poljoprivredu, s druge strane, predstavljaju objektivna ograničenja za razvoj poljoprivrede u općini Ilijaš.

Razvoj određenih poljoprivrednih proizvodnji mogu se staviti u funkciju ukupnog razvoja zato što je Kanton Sarajevo najveći potrošački centar i najjače tržište poljoprivrednih proizvoda u BiH.

Mjerama ekonomske politike i većim ulaganjem u seoska područja iz Budžeta moguće je brže aktivirati prirodne i ljudske potencijale Općine. S tim u vezi podsticajne mjere koje su već niz godina ustanovljene na nivou Općine Ilijaš, Kantona Sarajevo i Federacije BiH dale su pozitivne rezultate u povećanju proizvodnje hrane i zapošljavanja radno aktivnog stanovništva. Značajno je napomenuti da je veoma važno pratiti procese koji se odvijaju na tržištima našeg okruženja i u skladu sa tim prilagođavati vlastite standarde, kriterije i politike razvoja. S tim u vezi, naši strateški pravci djelovanja u narednom periodu trebali bi biti usmjereni na tri osnovna cilja politike razvoja poljoprivrede EU:

- Razvoj konkurentnosti poljoprivrednog sektora,
- Poboljšanje okoliša kroz podršku upravljanja zemljištem,
- Poboljšanje kvaliteta života u ruralnim oblastima i promovisanje diverzifikacije ekonomskih aktivnosti.

S obzirom na to da općina Ilijaš ima realne uslove za revitalizaciju i intenziviranje određenih poljoprivrednih djelatnosti, značajno je istaći da je sve veći broj poljoprivrednih proizvođača koji su to prepoznali i koji zaslužuju podršku od svih nivoa vlasti u smjeru uspostavljanja poljoprivrednih imanja i poljoprivrednika kao robnih proizvođača .

Na području Kantona Sarajevo općina Ilijaš ubraja se među općine koje imaju najpovoljniju strukturu, obzirom da obradivo zemljište čini (77%) ukupne površine. Prema reljefnim karakteristikama, poljoprivredna zemljišta općine Ilijaš se mogu podijeliti na:

- ravničarska,
- brdska i
- planinska tla.

Iako je veći dio područja Općine brdsko - planinski, ona ipak raspolaže sa znatnim poljoprivrednim kapacitetima. Nišička, Crnoriječka visoravan kao i ostala brdska područja pogodni su za organiziranje stočarske i dijela ratarske proizvodnje. Tu uglavnom dominiraju prirodne livade i pašnjaci sa manjim oranicama na kojima se najčešće uzgajaju žitarice i ratarske kulture. S druge strane predjeli uz rijeku Bosnu i druge vodotokove imaju najpogodnija tla za organiziranje intenzivne poljoprivredne proizvodnje. U tabeli 1. je dat prikaz poljoprivrednih resursa po kulturama zemljišta.

Tabelarni prikaz poljoprivrednih resursa po kulturama zemljišta

Kultura	Individualni sektor	Društveni sektor	Ukupno (ha)
Oranice i bašte	3.282	173	3.455
Voćnjaci	358	11	396
Livade	5.527	126	5.653
Pašnjaci	2.704	919	3.703
UKUPNO	11.978	1.229	13.207

Ukupna površina općine Ilijaš zahvata prostor od oko 300 km². Prema tabelarnom pregledu uočljivo je da na livade i pašnjake otpada 2/3 ili 71%, dok oranice, bašte i voćnjaci čine 1/3 ili 29% ukupnog dijela poljoprivrednog zemljišta.

POLJOPRIVREDNA GAZDINSTVA KAO NOSIOCI POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

Upis u Registre je obavezan za sva pravna i fizička lica koja podnose zahtjeve za novčane i druge oblike podrške u poljoprivredi ili prodaju vlastite proizvode na tržištu. Registrom poljoprivrednih gazdinstava uvodi se sistem kontrole, praćenja i usklađenosti sistema plaćanja, čime se razvija pravni okvir za uspostavu jedinstvenog sistema na nivou države Bosne i Hercegovine u svrhu podrške mjerama politike u sektoru poljoprivrede i privlačenja sredstava EU, te sredstava iz drugih međunarodnih fondova.

Ovim registrom će biti osigurane ključne reference u sistemu jedinstvene registracije i identifikacije životinja, kao i jedinstveni identifikacijski sistem poljoprivrednih zemljišnih parcela. Ovim mjerama se nastoji uspostaviti integrirani sistem baze podataka i ostalih relevantnih informacijskih sistema u cilju usklađenosti sa EU. Kao bitan segment ovih mjera je i uspostava Poljoprivrednog tržišnog informacionog sistema u svrhu prikupljanja, obrade i objavljivanja podataka o količinama i cijenama poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda sa ciljem uspostave mehanizama zaštite domaće proizvodnje, bilansa stanja domaćih resursa, potreba za uvozom i izvozom tržišnih viškova, a sve u skladu sa međunarodnim zahtjevima. Do sada je nadležna općinska Služba zaprimila i obradila 1.334 zahtjeva za upis u RPG/RK i u narednom periodu svake godine u intervalu 01.01. - 31.03. poljoprivrednici su obavezni izvršiti ažuriranje podataka iz Registara, kako bi blagovremeno mogli da apliciraju na podsticajne mjere.

Početkom 2019. godine uspostavljena je evidencija pčelara i pčelinjaka koja se vodi u Registru pčelara i pčelinjaka integrisanim sa bazom podataka Registra poljoprivrednih

gazdinstava i Registra klijenata u Federaciji. Do sada je Služba u ovom Registru zaprimila i obradila 71 zahtjev.

STOČARSTVO

Stočarstvo je najzastupljenija grana u poljoprivrednoj proizvodnji kod poljoprivrednih gazdinstava na području općine Ilijaš, jer veliko učešće livada i pašnjaka u ukupnim poljoprivrednim površinama predstavlja dobru osnovu za razvoj stočarske proizvodnje. Kao rezultat podsticajnih mjera stočarska proizvodnja je doživjela rast, poboljšanje pasminskog sastava i povećanje proizvodnje po grlu. Proizvodni potencijal bi se mogao daleko više iskoristiti ukoliko bi se više ulagalo u bolju opremljenost objekata u proizvodnji, preradi i čuvanju poljoprivrednih proizvoda.

Govedarstvo

Govedarstvo se smatra pokretačem razvoja ukupne poljoprivrede, a ujedno je i važan uslov intenzifikacije ratarske proizvodnje na području općine Ilijaš. Govedarstvo je najzastupljenija grana na području općine Ilijaš, a proizvodnja mlijeka je strateška aktivnost i osnova razvoja ovog vida poljoprivredne proizvodnje.

Sa područja općine Ilijaš sarajevska mljekara "Milkos" vrši otkup mlijeka u dvije paralelne linije. Očekivana ovogodišnja otkupljena količina mlijeka za „Milkos“, „Agromilk“ Konjic i "IN-Agro-Home" je cca. 1.000.000 litara. Procjena je da najveći broj poljoprivrednih proizvođača, koji se bave proizvodnjom mlijeka, u prosjeku imaju tri grla muznih krava. U ovoj oblasti naročito je značajno pomenuti dva kapaciteta za držanje i uzgoj muznih krava: farma „Malešićanka“ 40 grla muznih krava i farma „Mujanović“ kapaciteta 100 grla muznih krava, koja dio proizvodnje sirovog mlijeka koristi za vlastitu preradu i proizvodnju mliječnih proizvoda. Postoji i nekolicina proizvođača koji u uzgoju drže 10 - 20 grla muznih krava sa godišnjom proizvodnjom do 100.000 litara.

Posljednih godine na području općine Ilijaš izgrađeno je više farmi te je znatno poboljšan stočni genetski potencijal. Na ovakva pozitivna kretanja uticaj su imali programi podsticajnih mjera Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Kantona Sarajevo i lokalne samouprave, kao i farmeri koji su dodatno angažirali svoja sredstva.

Tov junadi u cilju proizvodnje mesa, zahvaljujući postojećim podsticajima, postao je opredjeljenje poljoprivrednih proizvođača općine. Ograničenje u ovoj proizvodnji predstavlja veličina i kvalitet resursa poljoprivredno zemljišta i ograničena mogućnost ulaznog materijala za tov, i ako jedan značajan dio u ovoj oblasti čini i proizvodnja domaćih žitarica. S obzirom na potreba tržišta za mesom kao namirnicom potrebno je stimulisati proizvođače za produženi tov muške teladi te organizovanje specijaliziranih farmi za tov junadi. Bilateralni sporazum sa Republikom Turskom za izvoz junećeg mesa otvara mogućnost proizvođačima za dugoročno i stabilno ulaganje u pokretanje i povećanje proizvodnje u oblasti tova junadi.

U ovoj oblasti značajno je napomenuti egzistiranje farme za uzgoj i tov junadi, kapaciteta 250 grla u turnusu u Kadarićima i 2 objekta u Podlugovima, sa kapacitetima od po 150 grla tovnje junadi po turnusu. U novije vrijeme je sve veći broj individualnih poljoprivrednika sa manjim kapacitetima od 3 do 30 grla po turnusu. U ovoj godini zabilježen je broj od 39

uzgajivača tovne junadi bilo kao specijaliziranih farmi ili kao mješovitih poljoprivrednih gazdinstava.

Ovčarstvo

Ovčarstvo je zadržalo tradicionalan način proizvodnje, ne dozvoljavajući skoro nikakve tehnološke promjene. Zbog svoje integritetnosti u domaći proizvodni prostor, ovčarstvo se pokazalo rezistentnim i relativno se brzo obnavlja.

U ovoj godini ovčarstvo je zabilježilo prosječnu proizvodnju u odnosu na prethodne godine. Organizovani tov ovaca i jagnjadi za klanje ne postoji, a plasman se realizuje na način da se prodaja i klanje vrše u ranoj dobi i sa malim težinama do 25 kg ili dotovljavanje janjadi i ovaca za klanje. Danas na teritoriji općine Ilijaš postoji nekoliko ovčara sa stadima od preko 100 grla priplodnih ovaca. U ovoj godini od ukupnog broja poljoprivrednika 72 je onih koji posjeduju stada od 40 i više grla.

Peradarstvo

Na području općine Ilijaš postoji izražen interes za peradarsku proizvodnju tj. proizvodnju konzumnih jaja i pilećeg mesa. Peradarski objekat u Gornjoj Bioči trenutno u uzgoju ima 25.000 nosilja. Isto tako farma u Ribarićima ima značajne kapacitete, tako da trenutno u proizvodnji ima 40.000 koka nosilja. Prema raspoloživim podacima novootvoreni objekat farme brojlera na Nišićima ima proizvodnju od 40.000 brojlera po turnusu i objekat za tov pilića u Ljubinićima kapaciteta 50.000 brojlera po turnusu.

Pčelarstvo

Velike površine livada i pašnjaka sa bogatom florom i obiljem medonosnog bilja, obilje voćnih vrsta i ljekovitih trava, usloveli su povoljne uslove za razvoj pčelarstva.

Ovogodišnji prinosi u pčelarskoj proizvodnji su bili iznad prosjeka i ova djelatnost je u 2022. godini zabilježila rast u proizvodnji. U ovoj proizvodnji zabilježen je broj od 49 pčelara koji posjeduju 30 i više košnica pčela.

VOĆARSTVO

Klimatske prilike ograničavaju gajenje voća na uski pojas nižih terena i doline rijeke Bosne. Voćarska proizvodnja na području općine Ilijaš u ovoj godini je zabilježila rezultate ispod očekivanih i u odnosu na predhodnu godinu. Ovogodišnji prinosi su ispod očekivanja. Najvećim dijelom ovogodišnji urod je namijenjen za podmirenje vlastitih potreba za svježim voćem, kao i prerađevina od voća koje se koriste u domaćinstvu, a manji dio ove proizvodnje se plasira na tržište.

RATARSTVO

Općina Ilijaš raspolaže sa značajnim zemljišnim potencijalom pogodnim za ratarsku proizvodnju i u poređenju sa tim orijentacija i interes poljoprivrednika za ovom proizvodnjom nije zadovoljavajuća.

Ipak, posljednjih godina kao rezultat stimulativnih mjera od strane Kantona i Federacije zapaženo je evidentno povećanje zasijenih površina žitarica na području Nišićke visoravni. Sve više pažnje se posvećuje sjetvi heljde, ječma, raži i zobi. Ovogodišnja proizvodnja ratarskih kultura se može okarakterisati kao zadovoljavajuća.

Ljekovito i aromatično bilje

Veoma interesantna mogućnost na području općine Ilijaš je i eksploatacija ljekovitog i aromatičnog bilja klasičnom eksploatacijom, koje se još uvijek uglavnom sakuplja kao samoniklo, pa se tako uvećava prihod seoskih porodica.

Uzgoj ljekovitog bilja primjenjuje firma „Halilović“ d.o.o., Ilijaš na području Nišićke visoravni. Također, posjeduju i vlastiti kapacitet za sušenje, skladištenje, preradu, pakovanje, ekstrakciju i destilaciju ljekovitog i aromatičnog bilja.

Povrtlarska proizvodnja je zastupljena u mjeri za zadovoljenje vlastitih potreba za povrćem, a vrlo mali dio se plasira na tržište. Klasičnoj proizvodnji povrća sve se više priključuju i zatvoreni proizvodni objekti-plastenici te se time povećava prinos proizvoda namijenjen za tržište.

U sjetvenoj strukturi u 2022. godini zasijano je:

Povrtno bilje	584 ha
Strna žita.....	780 ha
Stočno krmno bilja	185 ha

PODSTICAJNE MJERE

U ovoj godini nadležna općinska Služba je pripremila „Odluku o novčanim podrškama u poljoprivrednoj proizvodnji“ za 2022. godinu, uz uvažavanje postojeće poljoprivredne proizvodnje sa prirodnim i ljudskim potencijalima Općine kao i ukupnog obima proizvodnje i broja tržišno orijentisanih poljoprivrednika.

Proizašli efekti iz dugoročnih mjera agrarne politike na svim nivoima mogu se okarakterisati kroz veću održivost tržišne poljoprivrede na području općine Ilijaš, zasnivanje novih proizvodnji u stočarstvu, ratarstvu i voćarstvu, pogotovo ako se imaju u vidu dugoročni razvojni ciljevi u ovim proizvodnjama, povećane obradivosti površina, bolje organizovanosti poljoprivrednih proizvođača.

Tabelarni prikaz podsticajnih mjera za 2022. god.

R.br.	Vrsta proizvodnje	Broj korisnika	Broj grla/društava
1.	Držanje muznih krava	118	808 grla
2.	Tov junadi	39	439 grla
3.	Uzgoj priplodnih junica	19	59 grla
4.	Uzgoj i držanje ovaca	72	5.486 grla
5.	Držanje pčelinjih društava	49	2.809 društava

Ukupno zaduženje po osnovu ostvarene proizvodnje u 2022. godini iznosi cca 260.000,00 KM i u toku je isplata prve polovine ukupno ostvarenog iznosa poticajnih sredstava, a ostatak isplate će biti realizovan u skladu sa prilivom sredstava u Budžet općine Ilijaš.

U ovoj godini je realizovan i projekat regresiranja dijela troškova za nabavku poljoprivredne mehanizacije (traktori i priključci) u koji je bilo uključeno 38 poljoprivrednika sa ukupnim iznosom od : cca 84.000,00 KM.

Isto tako u ovoj godini je vršeno sufinansiranje za investicijske projekte nabavke steonih junica u koji je bilo uključeno 17 poljoprivrednika sa ukupnim iznosom od: cca 50.000,00 KM

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Zahvaljujući raspoloživoj zemlji za uzgoj stoke, ovaca, peradi, voća i povrća, razvoj poljoprivrede je strateški cilj u oblasti ekonomskog razvoja. Općina Ilijaš u tom smislu nastavlja provedbu programa poticaja poljoprivrednim proizvođačima na teritoriji Općine.

S obzirom na visoku stopu nezaposlenosti neophodno je da se definišu strateški ciljevi u industrijskoj politici Kantona Sarajevo, te da se otpočne sa aktivnostima otvaranja novih industrijskih zona, slobodnih zona, inkubatora za podršku razvoju "start up" biznisa i regionalnih i lokalnih biznis centara. Također u budućem periodu je potrebno nastaviti sa provedbom poticajnih mjera na ublažavanju ekonomskih posljedica izazvanih pandemijom.

Služba za privredu i finansije